

Scenariusz gry miejskiej

ŻYDZI GDAŃSCY – NA SZLAKU WSPOMNIEŃ

Trzy tury gry odbyły się w Gdańsku 14 i 15 lipca 2012 roku

W przygotowaniach uczestniczyli:

Organizatorki projektu:

Hanna Zielińska

Natalia Pamuła

Uczestnicy warsztatów:

Wioleta Adamowicz

Dominika Błazewicz

Marek Bucikiewicz

Agnieszka Gumińska

Agnieszka Hennig

Marta Karczewska

Beata Kołczańska

Paulina Miecznikowska

Agnieszka Ołowska

Marta Skorczyńska

Dorota Szewczyk

Magdalena Narloch

instytut
kultury
miejskiej

GDAŃSK

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
Instytutu Kultury Miejskiej.

GRA W ŚRÓDMIEŚCIU

Zadaniem graczy było odnalezienie 7 punktów, na których stali agenci z dodatkowymi zadaniami. Wskazówki doprowadzające do nich oraz mapa znajdowały się na karcie gry. Niezależnie od tego, czy uczestnikom udawało się spełnić wymagania agenta, otrzymywali fragment zdjęcia za samo dotarcie na miejsce. Fotografia, której kawałki gracze przyklejali na odwrocie karty gry, przedstawiała 8. punkt – miejsce mety.

Punkty można było odwiedzać w dowolnej kolejności. O miejscu w rankingu decydowała liczba zebranych fragmentów zdjęcia. W przypadku, gdy drużyny miały ich tyle samo, liczył się czas dotarcia na metę.

1. Gdy znajdziesz się pod domem modlitwy na drodze Świętego Jana, pozdrów tego, kogo szukasz w radosny dzień szabatu!

Miejsce: skrzyżowanie ul. Lawendowej i Świętojańskiej – nieistniejący już Dom Modlitwy;

Zadanie: Należało przywitać agenta słowami „Szabat szalom” lub „Gut Szabes”. Treść pozdrowienia można było znaleźć w tekście „A dnia siódmego” zamieszczonym na karcie.

2. Znajomość języków obcych oraz zainteresowanie afiszami teatralnymi dają Ci szerokie możliwości. Szeroko się uśmiechając, podaj agentowi nazwisko Rudolfa. Szerokiej drogi!

Miejsce: ul. Szeroka 83 – odbywały się tam spektakle teatru żydowskiego;

Zadanie: Nazwisko Zasławski, podobnie jak dokładny adres punktu, znajdowało się na afiszu teatralnym zamieszczonym na karcie gry. Wszystkie napisy były w języku niemieckim.

3. Lubisz słowne gry? Poszukaj bursztynu niedaleko Kościoła Mariackiego.

Miejsce: biblioteka przy ul. Mariackiej – sam budynek nie ma związku z Żydami, ale w zbiorach biblioteki znajdują się książki dotyczące dziejów Gdańska;

Zadanie: Agent przygotował kartki ze słowami: *machlojka*, *belfer*, *katastrofa*, *transparent* i *musztarda*. Zadaniem gracza było wskazanie, które pochodzą z języka jidysz (*machlojka* i *belfer*).

instytut
kultury
miejskiej

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
Instytutu Kultury Miejskiej.

4. W jednym miejscu spotykają się w kręgu ławek harcerze, koń i dźwigi zapowiadające Szekspira.

Miejsce: skrzyżowanie ul. Bogusławskiego i Ogarnej, w pobliżu Domu Harcerza z charakterystyczną rzeźbą konia na dachu oraz nowopowstającego Teatru Szekspirowskiego – mieściła się tam Wielka Synagoga;

Zadanie: Spośród kilku zdjęć gracze mieli wybrać te, które przedstawiają obiekty lub osoby związane z religią i kulturą żydowską.

5. Mazel Tov, świetnie Ci idzie! Może czas przekąsić coś koszerne?

Miejsce: ul. Ogarna 119, restauracja żydowska Mazel Tov, wskazówką dotyczącą adresu były pogrubione litery i cyfry w tekście „Kącik porad: koszerność”;

Zadanie: Gracze otrzymali trzy karty menu z zestawami obiadowymi. Ich zadaniem było wskazanie jadłospisu spełniającego wymogi koszerności.

6. Zjedz owsiankę na Wyspie Spichrzów

Miejsce: ul. Owsiana na Wyspie Spichrzów – w latach 1940–1945 znajdowało się tam jednobudynkowe getto żydowskie;

Zadanie: Wskazanie spośród kilku wypisanych krajów dwóch, w których mieszka najwięcej Żydów: Izraela i USA.

7. Znajdź tira w białego w wiadukt nad Nową Motławą. Powiedz agentowi: D1 A2 E3 H1 F3 / I2 / J1 D1 A3 F1 B1 H3 C2 C3 A2 / B2 J1 I1 B3 C1 C3 A3 F3 I1 I3 C3 H1 / D2 F1 C2 I1 B1 B2 H2 H1 C1 G2 D3 / F3 H1 C1 / G3 F1 J2 H1 J3 / A3 / H2 B2 H1 A1 C2 A3 C1G3

Miejsce: ul. Szopy, w pobliżu instalacji artystycznej w postaci TIR-a w białego pod wiadukt – nieistniejąca już synagoga ortodoksyjna;

Zadanie: Agent miał przygotowaną planszę z tabelą. Z jej poszczególnych pól można było odczytać litery, które układały się z zdaniem:

Rabin – przywódca społeczności żydowskiej, nie mylić z księdzem.

8. Meta

Miejsce widoczne na fotografii: budynek Sieni Gdańskiej przy ul. Długiej w sąsiedztwie Fontanny Neptuna.

instytut
kultury
miejskiej

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
Instytutu Kultury Miejskiej.

GRA WE WRZESZCZU

Gracze otrzymali karty gry z zaznaczonym na mapie szlakiem. Ich zadaniem było odnalezienie po drodze „oczytanych” agentów. Owo „oczytanie” odnosiło się do znaku rozpoznawczego – gazet, jakie trzymali wszyscy agenci. Aby otrzymać hasło, uczestnicy musieli wypowiedzieć w każdym punkcie odpowiednie sformułowanie wyłuszczone na karcie w dziale „Ogłoszenia drobne”. Na drugiej stronie karty, w dziale „Z życia miasta”, znajdowały się fikcyjne notatki prasowe, łączące miejsca, w których stali agenci, z poszczególnymi ogłoszeniami.

O miejscu w rankingu decydowała ilość zebranych haseł, a w drugiej kolejności czas przejścia trasy i oddania opowiadania. Dowodem na to, że zdobyło się hasło, było wplecenie go w ułożoną przez siebie historyjkę. Najlepsze prace zostały wyróżnione w oddzielnym konkursie.

1. ul. Saperów 17 – budynek, w którym mieścił się kibuc

Notatka: „Próba reaktywacji kibucu”.

Hasło z ogłoszenia: Co mogę zrobić dla kibucu?

Odpowiedź agenta: Antoni zmywa dzisiaj po obiedzie.

2. ul. Waryńskiego w pobliżu skrzyżowania z ul. Danusi – punkt niezwiązany z żadnym konkretnym miejscem

Notatka: „Wnuczka Ruth Rosenbaum odwiedzi Gdańsk”.

Hasło z ogłoszenia: Chcę aplikować na stanowisko nauczyciela ogrodnictwa/krawiectwa.

Odpowiedź agenta: Dyrektor wyjechał do Izraela.

3. ul. Marii Konopnickiej 8 – były lokal głównego komitetu żydowskiego

Notatka: „Zjazd rodzin członków komitetu żydowskiego”

Hasło z ogłoszenia: Czy mogę zjeść chałkę?

Odpowiedź agenta: Robimy koszerne potrawy na szabat.

4. ul. Jaśkowa Dolina – okolice dawnego cmentarza żydowskiego, między domami 71 i 73 znajdują się tzw. schody hańby

Notatka: „Zaskakujące znalezisko w ogrodzie”

Hasło: Proszę o wydanie kilofa.

Odpowiedź agenta: Zostały tylko łopaty.

instytut
kultury
miejskiej

GDĄŃSK

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
Instytutu Kultury Miejskiej.

5. ul. Batorego 2 – willa, w której mieszkał Ernst Berent

Notatka: „Renowacja willi Berenta”

Hasło: Chcę podzielić się swoją tajemnicą.

Odpowiedź agenta: To wielka tragedia.

6. ul. Batorego 10 – willa, w której mieszkał Albert Carsten

Notatka: „Znamy plany na przyszłoroczne Technikalia”

Hasło: Dziękuję ci Albercie Carstenie!

Odpowiedź agenta: Cała gmina się cieszy.

7. ul. Partyzantów – Nowa Synagoga we Wrzeszczu

Notatka: „Nowa Synagoga otwarta na gości”

Hasło: Chcę wejść!

Odpowiedź agenta: Czekają na ciebie po drugiej stronie ulicy.

instytut
kultury
miejskiej

GDĄŃSK

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
Instytutu Kultury Miejskiej.

ZAŁĄCZNIKI

Kolejno:

1. Karta gry Śródmieście
2. Karta gry Śródmieście – druga strona
3. Karta gry Wrzeszcz
4. Karta gry Wrzeszcz – druga strona
5. Materiały do punktu 4. w Śródmieściu – fotografie
6. Materiały do punktu 5. w Śródmieściu – trzy wersje menu
7. Materiały do punktu 8. w Śródmieściu – fotografia Sieni Gdańskiej
8. Folder dla uczestników z dodatkowymi informacjami na temat Żydów w Gdańsku
9. Ulotka zachęcająca do udziału w niedzielnej turze

instytut
kultury
miejskiej

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
Instytutu Kultury Miejskiej.

NA SZLAKU WSPOMNIENI

PIERWSZY ETAP GRY ROZPOCZĘTY!

Gra toczy się na planszy, którą jest Twoja mapa. Każdy punkt musisz odnaleźć sam/a rozwiązując zadanie. Informacje dotyczące miejsc znajdują się poniżej. Punkty odwiedzasz w dowolnej kolejności. Najważniejsze, żebyś na miejscu zdobył/a element pewnej układanki... W każdym punkcie czeka na Ciebie AGENT z charakterystyczną kopertą. Musisz rozpoznać go sam/a. Niektórzy z nich będą czekali na hasło, inni dadzą Ci zadanie, którego poprawne rozwiązanie pozwoli uzyskać kolejny fragment układanki i ruszyć dalej. Po zebraniu całego obrazu ujrzysz miejsce, gdzie znajduje się meta. Biegnij tam jak najszybciej, ponieważ tylko w określonym czasie możesz spotkać się z naszym AGENTEM i ukończyć grę!

Czas trwania: 1h – 1,5h

❖ PUNKTY:

- ❖ Zjedz owsiankę na Wyspie Spichrzów
- ❖ Znajdź tira wbitego w wiadukt nad Nową Motławą. Powiedz agentowi: D1 A2 E3 H1 F3 / I2 / J1 D1 A3 F1 B1 H3 C2 C3 A2 / B2 J1 I1 B3 C1 C3 A3 F3 I1 I3 C3 H1 / D2 F1 C2 I1 B1 B2 H2 H1 C1 G2 D3 / F3 H1 C1 / G3 F1 J2 H1 J3 / A3 / H2 B2 H1 A1 C2 A3 C1G3
- ❖ Znajomość języków obcych oraz zainteresowanie afiszami teatralnymi dają Ci szerokie możliwości. Szeroko się uśmiechając, podaj agentowi nazwisko Rudolfa. Szerokiej drogi!
- ❖ Lubisz słowne gry? Poszukaj bursztynu niedaleko Kościoła Mariackiego.
- ❖ Mazel Tov, świetnie Ci idzie! Może czas przekąsić coś koszernego?
- ❖ Gdy znajdziesz się pod domem modlitwy na drodze Świętego Jana, pozdrów tego, kogo szukasz w radosny dzień szabatu!
- ❖ W jednym miejscu spotykają się w kręgu ławek harcerze, koń i dźwigi zapowiadające Szekspira.

Jüdisches Theater in Danzig Künstl. Leitung R. ZASLAWSKI
 Sonnabend, den 4. und Sonntag, den 5. Mai 1935 im Saal
 Cafe Krantor, **RUDOLF ZASLAWSKI** mit Anteil der
 Breitgasse 83 belleben
 Schauspieler **Nisusja Gold u. Salomon Naumow** u. Ensemble
 zum 1. Mal in Danzig, das auf allen jüdischen Bühnen berühmte Werk
Das Leben ruft
 דאס לעבן רופט
 In 4 Akten von W. Bill-Belocerkowski
 Jüdisch: R. Zaslowski — Musik: J. Fischermann. — Volkstümliche Preise

A DNIA SIÓDMEGO

Jeśli w domu i na ulicy wciąż słyszysz pozdrowienia „Szabat szalom” lub „Gut Szabes”,

jednego możesz być pewien – dziś jest sobota. O tym, jak najlepiej spędzić ten czas, opowiadają członkowie naszej gminy.

Po całym tygodniu pracy w końcu można wypocząć - podobnie jak Bóg po stworzeniu świata. Tego dnia świętuje się również przymierze Boga z Izraelem i wyprowadzenie ludu Izraela z Egiptu.

Zgodnie z nakazami Tory nie wolno wówczas rozpalać ognia, handlować, podróżować i nosić ciężarów. Niemożność wykonywania wielu czynności wymaga jednak dobrego zorganizowania.

– Ponieważ szabat jest dniem odpoczynku, sprzątam dom i przygotowuję wszystkie potrawy w piątek jeszcze przed zachodem słońca – mówi pani Diana. - Dzięki temu wieczorem możemy spokojnie zjeść wspólną kolację, a potem świętować całą sobotę – dodaje. Podczas szabatu nie używa się sprzętów elektrycznych, nie włącza ani nie wyłącza się światła oraz nie korzysta ze środków komunikacji.

– Rezygnacja na jeden dzień w tygodniu ze zdobyczy cywilizacji i techniki czasem może stanowić pewne utrudnienie – przyznaje pan Jakub. – Z drugiej strony tylko dzięki temu mamy okazję poświęcić czas Bogu i rodzinie oraz w pełni docenić dzieło stworzenia.

Kącik porad: KO SZER NOŚĆ

Dziękuję za wszystkie listy od Czytelników. Zauważyłem powtarzające się pytania o koszerność produktów. Sprawa wcale nie jest tak skomplikowana.

Przede wszystkim musimy pamiętać o tym, co mówi Tora o zwierzętach czystych i nieczystych. Do pierwszych należą zwierzęta parzystokopytne – przeżuwające. Możecie więc spokojnie jeść mięso krów, owiec, kóz i jeleni. Lepiej jednak trzymajcie się z dala od świń, wielbłądów, koni czy królików. Bez obaw przyrządzajcie również ptactwo domowe: kaczki, gęsi, gołębie lub pawie. Co do ryb, pamiętajcie, że dozwolone są tylko te z łuskami i płetwami. Mięczaki i skorupiaki, a także węgorze i rekiny są więc niekoszerne! Nie zapominajcie rozdzielać produktów mlecznych i mięsnych – zarówno w potrawach, jak i fizycznie. Potrzebne więc są osobne naczynia i nakrycia. W miarę możliwości zamiast 1 należy sprawić sobie po 2 lodówki, zlewozmywaki i kuchenki. Uzasadnienie tego podziału znajdujemy w Torze: „Nie będziesz gotował koźlęcia w mleku matki jego” (Ks. Wyjścia 23, 19).

Z życzeniami licznych sukcesów kulinarnych

Wasz Rabin

instytut
kultury
miejskiej

GDAŃSK

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
 współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
 pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
 Instytutu Kultury Miejskiej.

Kącik kartografa hobbysty

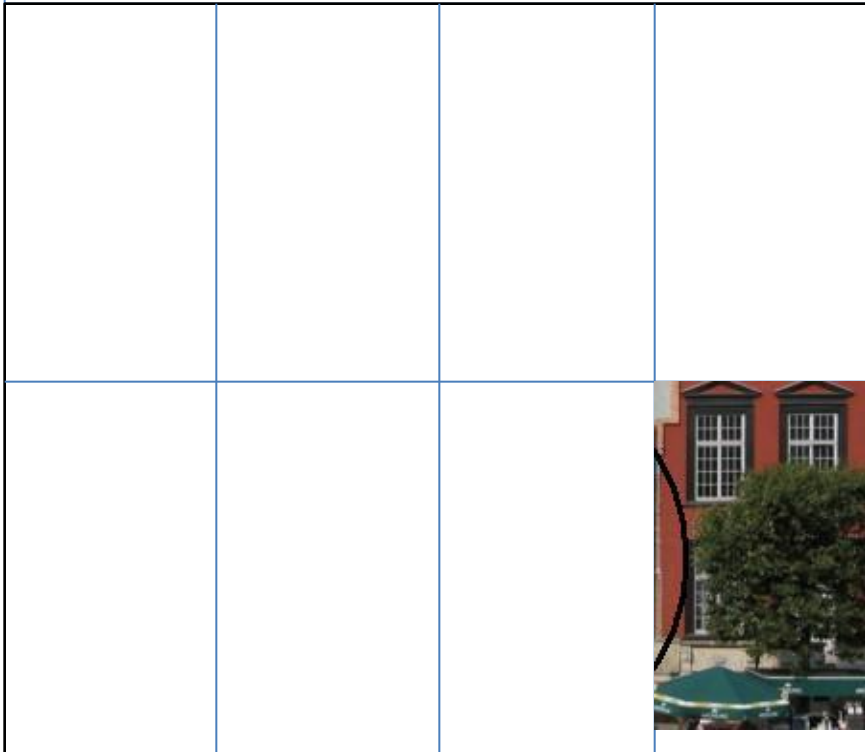
W tym tygodniu przedstawiamy plan Śródmieścia autorstwa pani Jadwigi.

Laureatka konkursu nadała swojemu dziełu tytuł: „**Miasto to gra**”.

Gratulujemy!

Rekonstrukcja zniszczonych fotografii – *zrób to sam!*

[http://www.facebook.com/
events/411867242183240/](http://www.facebook.com/events/411867242183240/)

NA SZLAKU WSPOMNIENI

Czas trwania: 1h – 1,5h

Gra toczy się na szlaku, który widzisz na mapie. Twoim zadaniem jest napisanie historii (proza, wiersz, Ty wybierasz). Podążając szlakiem musisz rozpoznać AGENTÓW, którzy są bardzo „oczytani”. Zadać im właściwe pytanie, a usłyszysz w odpowiedzi HASŁO. Zapisz je i wpleć w swoją historię. Fabuła Twojego opowiadania będzie dla nas nie mniej ważna od zdobycia wszystkich HASEŁ. Pamiętaj, by motywem przewodnim był jeden dzień z życia wrzeszczańskiego Żyda. Na końcu trasy oddasz nam swoje opowiadanie. Najlepsze z nich zamieścimy na stronie wydarzenia na Facebooku. Do zobaczenia za godzinę!

OGŁOSZENIA DROBNE

❖ W prasie nowojorskiej ukazała się sensacyjna wiadomość. Podobno projektant budynku gdańskiej politechniki, Albert Carsten nadal żyje! Jak donosi gazeta, uratował się z obozu i uciekł do Stanów Zjednoczonych, gdzie poddał się zabiegowi hibernacji, a niedawno powrócił do życia! Czekamy na potwierdzenie tej rewelacji! Politechnika Gdańska zbiera pisemne podziękowania od studentów uczelni i mieszkańców Wrzeszcza, które zostaną przekazane na ręce znakomitego architekta tuż po jego odnalezieniu. Podziękowania przyjmowane są na ulicy Batorego, gdzie kiedyś mieszkał nasz bohater. Przyjdź i powiedz: **dziękuję ci Albercie Carstenie!**

❖ Nowoczesna szkoła żydowska we Wrzeszczu poszukuje nauczycieli ogrodnictwa i krawiectwa. **Chęć aplikacji na wyżej wymienione stanowiska proszę zgłaszać** u agenta szkoły na ulicy Waryńskiego.

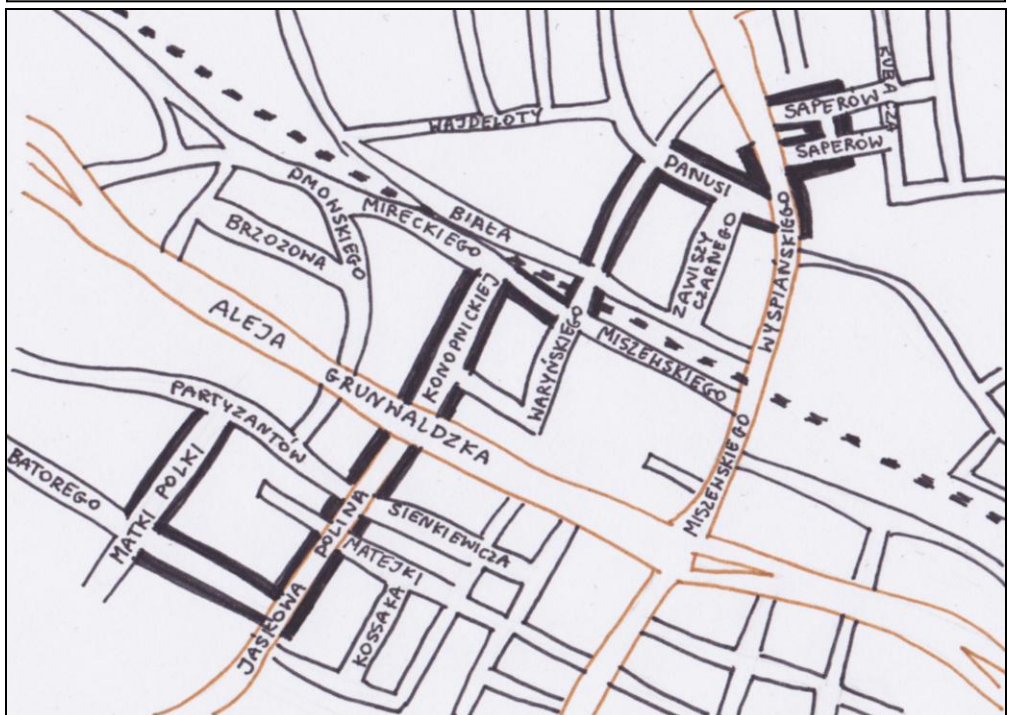
❖ Poszukujemy wolontariuszy do identyfikacji fragmentów macew z wrzeszczańskiego cmentarza w ogródkach leżących w jego pobliżu. Jeżeli chcesz nam pomóc, na Jaśkowej Dolinie znajdziesz agenta, którego możesz **poprosić o wydanie kilofa**.

❖ Gmina żydowska we Wrzeszczu zaprasza wszystkich za tydzień na dni otwarte w synagodze. Wystarczy przyjść dzisiaj i powiedzieć: **chcę wejść!**, a agent wpisze Cię na listę gości.

❖ Komitet żydowski wznawia działalność! Zapytaj już dziś agenta na ulicy Konopnickiej, **czy możesz zjeść chwałę?**

Kącik kartografa hobbysty

W tym tygodniu konkurs na najlepszy plan Wrzeszcza wygrała pani Danusia B. Gratulujemy!

❖ Kibuc we Wrzeszczu czeka na osoby, które zastanawiają się: **co mogę zrobić dla kibucu?**

❖ Znana pisarka z Londynu ogłosiła niedawno, że jej matka przyjechała do Anglii w Kindertransporcie. Poszukuje osób, które odkryły podobną historię rodzinną, by zebrać inspirację do stworzenia nowej sztuki teatralnej. Jeżeli chciałbyś/ chciałybyś podzielić się swoją historią, przyjdź na Ulicę Batorego, gdzie nasz agent czeka na osoby, które powiedzą mu: **chcę podzielić się swoją tajemnicą**.

instytut
kultury
miejskiej

Projekt Stowarzyszenia Praktyków Kultury
współfinansowany przez Urząd Miejski w Gdańsku,
pod patronatem Gminy Wyznaniowej Żydowskiej w Gdańsku,
Instytutu Kultury Miejskiej.

z życia miasta

PRÓBA REAKTYWACJI KIBUCU

Młodzi artyści zainspirowani ideą kolektywizmu, postanowili zagospodarować budynek dawnego kibucu przy ul. Saperów 17.

Na terenie Pomorza Gdańskiego w latach 1945-1948 działały trzy kibuce, w których młodzież przygotowywała się do przyszłego życia w kolektywach produkcyjnych w Palestynie. W kibucach prowadzone były szkolenia zawodowe. We Wrzeszczu powstał kibuc, którego oficjalna nazwa brzmiała: Związek Produktywizacji Młodzieży Żydowskiej. Kibucnicy wszystkie pieniądze przekazywali wspólnocie. Każdy służył drugiemu poprzez przygotowywanie posiłków, zmywanie naczyń, pranie ubrań, sprzątanie i pilnowanie budynku.

WNUCZKA RUTH ROSENBAUM ODWIEDZI GDAŃSK

Sentymentalna podróż ma objąć miejsca związane z działalnością założycielki pierwszego prywatnego żydowskiego gimnazjum.

W placówce starano się wzmocnić wśród uczniów poczucie żydowskiej solidarności i tożsamości. W duchu postępowego syjonizmu organizowano zajęcia ogrodnicze i rzemieślnicze, podczas których młodzi Żydzi przygotowywali się do emigracji do Palestyny.

ZJAZD RODZIN CZŁONKÓW KOMITETU ŻYDOWSKIEGO

Spotkanie odbędzie się w byłym lokalu głównego komitetu żydowskiego przy ul. Marii Konopnickiej nr 8.

Osoby pochodzenia żydowskiego,

które po wojnie napływały do Gdańska, głównie ze wschodnich terenów Polski i z głębi Związku Sowieckiego w 1945 roku podjęły starania o utworzenie komitetu lokalnego. Oprócz biura znajdowały się tam świetlica, kuchnia ludowa i magazyny, gdzie przechowywano odzież i żywność. Komitet zajmował się przede wszystkim organizowaniem życia żydowskiego, poszukiwaniem zaginionych, a także normalizacją życia żydowskiego.

ZASKAKUJĄCE ZNALEZISKO W OGRODZIE

Na jednej z posesji przy ul. Jaśkowa Dolina odnaleziono kamienie z tajemniczymi inskrypcjami. Historycy ustalili, że są to macewy z zapomnianego żydowskiego cmentarza we Wrzeszczu.

Nekropolia znajdowała się w rejonie obecnych ulic Jaśkowa Dolina, Traugutta i Do Studzienki. W roku 1946 władze polskie oficjalnie go zamknęły, włączając w obszar leśny i zagospodarowując jako teren spacerowy. Macewy zaczęto wywozić na prywatne i państwowe budowy. Do dziś, w okolicznych ogrodach, można odnaleźć kamienie z hebrajskimi napisami. Przy ul. Jaśkowa Dolina, pomiędzy domami nr 71 i 73 znajdują się tzw. *schody hariby*, do budowy których użyto m.in. fragmentów macew oraz płyt z innych nekropolii.

RENOWACJA WILLI BERENTA

Okazały budynek przy ul. Batorego 2 doczekał się prac konserwatorskich.

Ernst Berent - szanowany działacz żydowski przez wiele lat mieszkał z rodziną w Gdańsku. Będąc na emeryturze współtworzył żydowski

związek kulturalny *Kulturbund* oraz Żydowską Szkołę Ludową. W 1938 roku wyemigrował do Wielkiej Brytanii, gdzie organizował emigrację gdańskich Żydów. To między innymi dzięki jego zaangażowaniu udało się zorganizować aż cztery gdańskie Kindertransporty, które uratowały setki żydowskich dzieci.

ZNAMY PLANY NA PRZYSZŁOROCZNE TECHNIKALIA

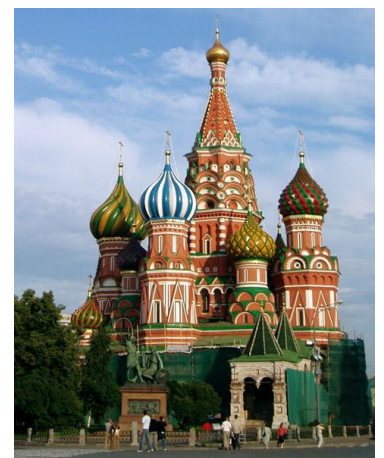
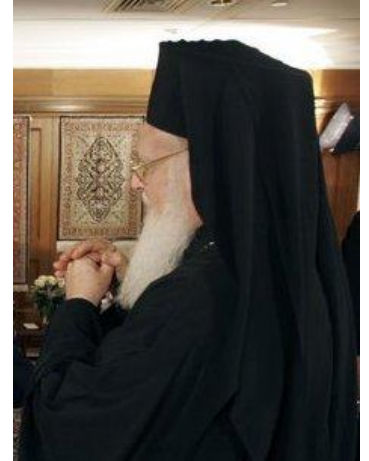
Według nieoficjalnych doniesień, studenci Politechniki Gdańskiej chcą zorganizować nową konkurencję: budowa domku z kart. Najlepsi otrzymają nagrodę im. prof. Carstena.

Albert Carsten od 1910 roku mieszkał przy ul. Batorego 10 w domu najprawdopodobniej własnego projektu. Był współprojektantem zbudowanych w latach 1900-1904 budynków Politechniki Gdańskiej, w której również nauczał i publikował. W gmachu głównym uczelni, w jego dawnym gabinecie (obecnie sala 303), przetrwała tablica z inskrypcją: *Temu, który ten gmach zbudował i przez 29 lat w nim nauczał, Albertowi Carstenowi, 1933* - upamiętnia ona odejście profesora na emeryturę.

NOWA SYNAGOGA OTWARTA NA GOŚCI

Gmina żydowska zaprasza wszystkich zainteresowanych do uczestnictwa w projektach kulturalnych.

W 1922 roku powstał plan budowy nowej synagogi przy dzisiejszej ulicy Partyzantów we Wrzeszczu. Miała być ona domem modlitwy i jako miejsce zgromadzeń pełnić ważną funkcję społeczną. Przez pewien czas w budynku działała Szkoła Muzyczna II stopnia. Dziś synagogą zarządza filia Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich.

Zestaw 1

1. Danie główne:

Czulent

mięso wołowe, cieciora, kasza jaglana, zacierki, ziemniaki, dużo cebuli, czosnek, tymianek Świeży, przyprawy

2. Napój:

Wino czerwone (koszerne)

3. Deser:

Sernik

Zestaw 2

1. Danie główne:

Gefilte fish

mięso zmielonej białej ryby (szczupaka),
cebula, marchew, seler naciowy, pietruszka,
maca, jajka, cukier, przyprawy

2. Napój:

Kawa z mlekiem

3. Deser:

Jabłecznik

Zestaw 3

1. Danie główne:

Tagliatelle z mięsem wieprzowym

makaron tagliatelle, natka pietruszki (posiekana), mięso wieprzowe mielone, rozmaryn, cebula, seler naciowy, marchew, czosnek, przyprawy

2. Napój:

Coca-cola/Fanta/Sprite

3. Deser:

Salatka owocowa

ŻYDZI GDAŃSCY – NA SZLAKU WSPOMNIENÍ

HISTORIA ŻYDÓW GDAŃSKICH

Początkowo Żydzi nie mogli się osiedlać na terenie miast, więc zamieszkiwali tereny przedmiejskie. Największe skupiska można było znaleźć na Starych Szkotach (do tej gminy należał do dziś istniejący cmentarz na Chełmie), Winniczkach, Chmielnikach oraz Wrzeszczu.

Na początku wieku XX w Gdańsku mieszkało 2,5 tysiąca Żydów. Liczba ta w dwudziestoleciu międzywojennym wzrosła do 11 tysięcy według spisu powszechnego. W ćwierćmilionowym mieście Żydzi stanowili niespełna 5% społeczeństwa.

Pierwsze wystąpienia antysemickie miały miejsce w 1933 roku. Zamykano apteki, zwalniano Żydów z pracy, bojkotowano żydowskie sklepy. Żydzi zaczęli masowo emigrować do Palestyny i USA (przez gdyński port przejechało ok. 3800 osób).

Rok 1937 można uznać za początek piekła. Wyznaczano osobne miejsca dla Żydów na targach,

demolowano ich sklepy. Następowala dalsza emigracja do USA, Anglii, Ameryki Południowej oraz Palestyny (przez gdyński port przejechało 4865 osób).

Przełom lat 1937 i 1938 przyniósł dalsze szykany, zakazy wstępu Żydom do hoteli, kin, teatrów, łaźni miejskich, zakaz pracy w urzędach, zakaz posiadania broni, nasilone napady na sklepy i siedziby klubów żydowskich, masowe aresztowania pod byle pretekstem.

W sierpniu 1938 roku dokonano napaści na Wielką Synagogę. Zbezczeszczono jej wnętrze oraz stratowano święty zwój (Torę).

W nocy z 12 na 13 listopada 1938 roku doszło do „gdańskiej nocy kryształowej”. Niszczono wystawy sklepowe, próbowano podpalić Wielką Synagogę.

W 1939 roku sprzedano posiadłości gmin żydowskich Senatowi Gdańska oraz zamknięto szkoły. Ostatnie modły w Wielkiej Synagodze odbyły się 15 kwietnia.

Po rozpoczęciu wojny nastąpiła masowa wywózka Żydów gdańskich do getta w Warszawie, obozów zagłady w Oświęcimiu, Bydgoszczy i czeskim Teresinie. Obozy przejściowe znajdowały się w Nowy Porcie, Oruni oraz na Westerplatte. Żydzi posiadający obywatelstwo mieszczańskie do 1940 roku byli pod ochroną Gdańskiej Konstytucji.

W połowie 1940 roku, w spichlerzu przy ul. Owsianej 7 (dawna ul. Mysia) urządzono getto dla Żydów. Był to budynek, w którym mieściło się: biuro gminy, sala modlitw, kuchnia, spiżarnia oraz kilkusobowe boksy, które rozmieszczono na 5 piętrach. Pomimo że wielu Żydów wyjechało, do końca wojny getto pozostawało zamieszkane.

MIEJSCA

(odwiedzone podczas gry)

Start. Na ulicy Podwale Grodzkie, zaraz przy budynku Dworca PKP, znajduje się pomnik poświęcony transportom dzieci żydowskich. Ze względu na trudną sytuację Żydów w Gdańsku po Nocy Kryształowej gminy żydowskie w całej Europie starały się uratować najmłodszych członków swojej społeczności. Dzieci trafiały do Wielkiej Brytanii, która jako jedyna zgodziła się je przyjąć. Tam trafiały do rodzin zastępczych i najczęściej po wojnie tam pozostawały. Pomnik zaprojektował Frank Meisler, który jako dziecko trafił do takiego transportu. Podobne pomniki stoją w Liverpoolu, Wiedniu oraz Berlinie.

1. Na ulicy Lawendowej znajdował się Dom Modlitwy.
2. Na ulicy Szerokiej 83, w użyczonym lokalu, odbywały się spektakle teatru żydowskiego (więcej w „Teatr w Gdańsku”)
3. Na ulicy Bogusławskiego wybudowano Wielką Synagogę, zwaną również Reformowaną. Otwarcie nastąpiło 15 września 1887 roku. Synagoga należała do gminy reformowanej, dlatego oprócz modłów mogły odbywać się w niej także koncerty chóru synagogałnego, występy teatralne, czy wykłady znanych naukowców i rabinów. Ostatnie nabożeństwo odbyło się 15 kwietnia 1939 roku. Rozbiórkę synagogi rozpoczęto 2 maja 1939 roku. Plac otoczono płotem, na którym widniał napis w języku niemieckim: *Przybądź drogi maju i uwolnij nas od Żydów*.
4. Na ulicy Owsianej znajdowało się w latach 1940–1945 jednobudynkowe getto (więcej w „Historia Żydów gdańskich”).
5. Na ulicy Szopy znajdowała się synagoga, która

należała do gminy ortodoksyjnej. Istniała ona głównie ze względu na przedstawicieli judaizmu, którzy przebywali w Gdańsku przejazdem.

POSTACI

Lesser Gieldziński. Urodził się w 1830 roku we Włocławku. Był jednym z najbogatszych kupców gdańskich. Swoje pieniądze wydawał na kolekcjonerstwo. Zbierał meble, obrazy, przedmioty codziennego użytku. W latach osiemdziesiątych XIX wieku rozpoczął gromadzenie zabytków żydowskiej sztuki ceremonialnej, które pochodziły z Polski, ale także z likwidowanych gmin żydowskich w Gdańsku. W 1901 roku postanowił pokazać swoją kolekcję mieszkańcom w kamienicy na Długim Targu 43 (od tego momentu nazywanej Sienią Gdańską). Żydowskie obiekty sakralne podarował Wielkiej Synagodze i Gminie Żydowskiej w Gdańsku. Zmarł 5 maja 1910 roku i został pochowany na cmentarzu na Chełmie.

Rabini gdańscy:

Abraham Danzig (1747–1820) – etyk, talmudysta, kodyfikator prawa, autor dzieła z dziedziny etyki pt. „Żywot człowieka”.

Israel ben Gedalia Lipschutz (1728–1860).

Elchanan Aschkenasi (1714–1780) oraz Meir Posner (1728–1838) – napisali talmudyczne komentarze do prawa żydowskiego.

Robert Kaelter – pochodził z Wrocławia. Był naczelnym rabinem Gminy Synagogałnej w latach 1908–1926.

Abraham Stein (1818–1884) – był rabinem gminy w Starych Szkotach. Napisał pierwszą historię Żydów gdańskich.

TEATR W GDAŃSKU

Okres Wolnego Miasta Gdańska to czas rozkwitu dla żydowskiej kultury. Liczba żydowskich organizacji społeczno-kulturowych sięgała 40. Najważniejsze to: Żydowski Związek Kulturalny, Klub Żydowski, Stowarzyszenie Wspierania Żydowskiego Teatru. Do Gdańska zaczęli być zapraszani artyści z Europy. Koncerty odbywały się w Wielkiej Synagodze, bądź w wynajętych pomieszczeniach hotelu Danziger Hof. W 1934 roku przybył do Gdańska aktor z Wilna – Simi Weinstock – aby z miejscowymi aktorami wystawić dwie komedie. Premiery tych sztuk w grudniu 1934 roku były najprawdopodobniej pierwszymi przedstawieniami zawodowego teatru żydowskiego w Wolnym Mieście Gdańsku. Po niedługim czasie przeniósł się do Gdańska ceniony aktor – Rudolf Zasławski. Skompletował on zespół aktorów i stworzył repertuar dla gdańskiego teatru, którego został dyrektorem. Od kwietnia 1935 roku teatr żydowski miał swoją siedzibę w Cafe „Krantor” przy ulicy Szerokiej 83. Jesienią 1935 roku brat Zasławskiego – Samuel Naurmow – założył drugi żydowski teatr w mieście: Nową Scenę Żydowską. W 1937 roku do Gdańska przybyli Jonas Turkow i Diana Blumenfeld. Wystawiali sztuki zarówno w języku jidysz, jak i w innych językach europejskich. Działalność teatrów żydowskich w Gdańsku zakończyła się w 1938 roku, kiedy znacznie wzrosły represje wobec ludności żydowskiej. W tym okresie większość Żydów wyjechała z Gdańska, albo szykowała się do wyjazdu.

JĘZYK

Jidysz powstał na bazie dwunastowiecznego dialektu dolnoniemieckiego, wchłaniając leksykalne zapożyczenia z języka hebrajskiego oraz nieliczne ślady starofrancuskiego. W XVI wieku stał się w pełni ukształtowanym, odrębnym językiem. Na przełomie XIX i XX wieku powstała bogata literatura w języku jidysz. Obecnie język ten jest używany wśród niektórych grup chasydzkich mieszkających w USA i w Izraelu.

Kim jest rabin?

- uczonym
- znawcą pism i zagadnień religijnych
- absolwentem jesziwy
- mającym prawo nauczać i rozstrzygać sporne kwestie religijne prawa żydowskiego
- urzędnikiem, zatrudnianym przez gminę
- przywódcą duchowym gminy
- zatwierdzającym ustawy gminne
- przewodniczącym rozpraw sądu żydowskiego
- udzielającym ślubów
- nakładającym klątwę (cherem)
- nadzorującym nauczanie w szkole

KUCHNIA

Specyfiką kuchni żydowskiej jest koszerność. *Koszer* to po hebrajsku: „nadający się”, „stosowny”, „dobry”. W potocznej mowie *koszerny* to tyle, co „legalny” lub „zgodny z przepisami”. Odnosi się to nie tylko do jedzenia. Koszerne może być wszystko, co nie jest *trefne*, a więc wszystko, co jest słuszne, poprawne, a w szczególności zgodne z przepisami religijnego prawa żydowskiego. Jeśli coś nie jest

koszerne, to jest trefne, a więc nieczyste.

Formuła koszerności obejmuje całość przepisów dotyczących przyrządzania i przechowywania pokarmów, włączając w to zasady uboju bydła i drobiu. W rzeczywistości są to rozsądne reguły higieniczne, korzystne do stosowania w warunkach ciepłego klimatu, gdzie żywność szybko się psuje. Stosowanie tych reguł chroniło i chroni przed możliwością zatrucia pokarmowego.

Prawo Mojżeszowe dzieli zwierzęta na czyste i nieczyste. Dozwolone jest jedzenie zwierząt parzystokopytnych (które mają racice) i przeżuwających (np. krowy, owce, sarny). Można jeść zwierzęta wodne, które mają płetwy i łuski (skrzela).

Dodatkowe przepisy zabraniają jedzenia mięsa zwierząt padłych od zarazy, starości lub w wypadku. Zwierzę nadające się do spożycia musi być ubite przez rytualnego rzeźnika (hebr. *sohet*) specjalnym koszerным nożem. Taka śmierć powinna być szybka i dla zwierzęcia bezbolesna. Przepisy dokładnie określają miejsce przecięcia tętnicy. W ten sposób zapobieżono okrucieństwu przy uboju zwierząt. Z mięsa ubitych rytualnie zwierząt dokładnie usuwa się krew, ponieważ spożywanie krwi jest zakazane.

Jedzenie przygotowane fabrycznie może być koszerne, jeśli brak w nim zakazanych składników i jeśli jest opatrzone pieczęcią rabina, świadczącą o jego rytualnej czystości.

Potrawy koszerne dzieli się na mięsne i mleczne oraz neutralne, tzn. te, które nie są ani mięsne, ani mleczne. Przepisy koszerności określają, że po zjedzeniu mięsa nie wolno jeść produktów mlecznych przez 3–6 godzin. Po mlecznych można

natomiast jeść dania mięsne po godzinie. Ryba i mięso mogą być jedzone jednocześnie, pod warunkiem, że ryba nie jest przygotowana z mlekiem lub masłem.

Formuła koszerności nakłada również liczne ograniczenia na urządzenie kuchni. Ortodoksyjni Żydzi używają osobnych zestawów naczyń i sztućców do produktów mięsnych i mlecznych. Naczynia powinny być również myte oddzielnie. Oddzielne też powinny być zlewy, suszarki, gąbki, ręczniki i ścierki. Przy jednym zlewie stosuje się specjalne wkładki do zmywania naczyń „mięsnych” lub „mlecznych”. Wszystkie produkty neutralne zachowują swoją neutralność tak długo, dopóki nie zostaną zmieszane z mięsnymi lub mlecznymi. Pokarmy neutralne gotowane w naczyniach mięsnych mogą być podawane tylko z daniami mięsnymi.

Dom modlitewny, według przepisu talmudycznego, mógł funkcjonować tam, gdzie w danym obrębie społeczności żydowskiej mogło się zebrać na modlitwę nie mniej niż 10 dorosłych Żydów. Za dorosłego uważano chłopca, który ukończył 13 lat i zdał „egzamin pełnoletności”. W skład pełnoprawnej gminy żydowskiej wchodziła bożnica, dom modlitwy, łaźnia żydowska (mykwa) i cmentarz. Zdarzało się, i to dość często, że dana gmina nie posiadała swojego cmentarza. Sprawę rozwiązywano wówczas poprzez chowanie zmarłych na najbliżej położonym cmentarzu żydowskim.

*Chcesz dowiedzieć się dokąd zmierzają ci ludzie?
Zjaw się jutro o godz. 12.00, u wylotu ul. Saperów
i podążaj szlakiem, który doprowadzi Cię do odpowiedzi...*
<http://www.facebook.com/events/411867242183240/>

*Chcesz dowiedzieć się dokąd zmierzają ci ludzie?
Zjaw się jutro o godz. 12.00, u wylotu ul. Saperów
i podążaj szlakiem, który doprowadzi Cię do odpowiedzi...*
<http://www.facebook.com/events/411867242183240/>

*Chcesz dowiedzieć się dokąd zmierzają ci ludzie?
Zjaw się jutro o godz. 12.00, u wylotu ul. Saperów
i podążaj szlakiem, który doprowadzi Cię do odpowiedzi...*
<http://www.facebook.com/events/411867242183240/>

*Chcesz dowiedzieć się dokąd zmierzają ci ludzie?
Zjaw się jutro o godz. 12.00, u wylotu ul. Saperów
i podążaj szlakiem, który doprowadzi Cię do odpowiedzi...*
<http://www.facebook.com/events/411867242183240/>